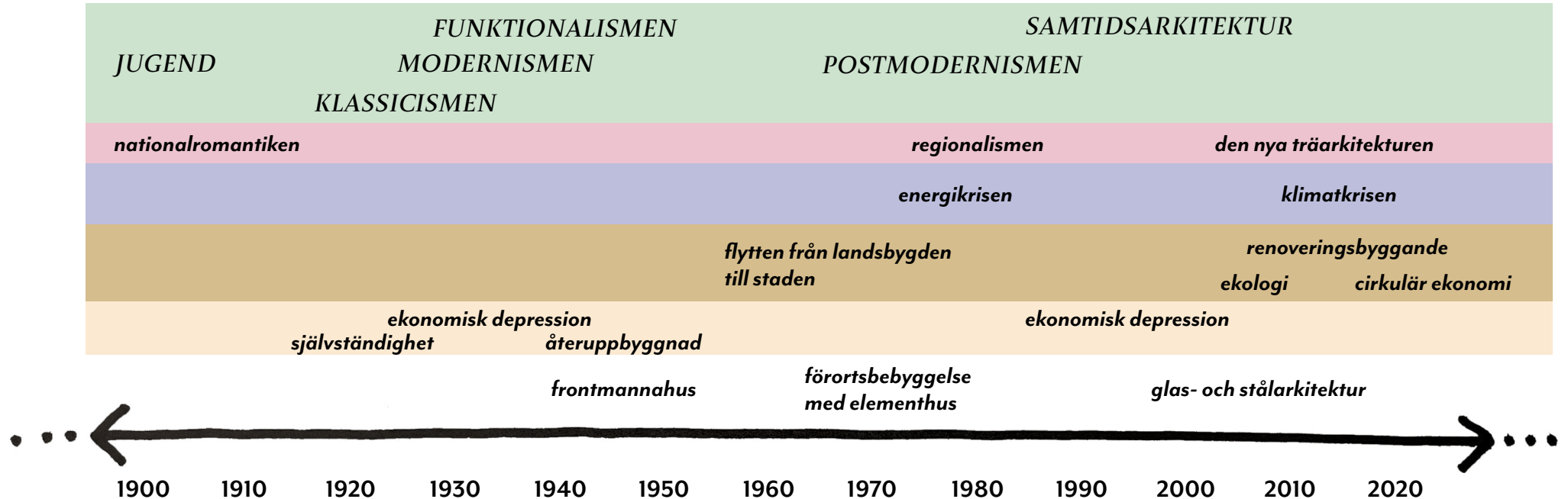

Tidslinje

TIDSLINJE

En kort översikt över arkitekturens epoker i Finland

Typiska exempel på olika arkitekturstilar från början av 1900-talet till 2020-talet

I det självständiga Finland fick den internationella stilen jugend en lokal tolkning – nationalromantiken. Med nationalromantiken ville man lyfta fram det nationella kulturarvet, historien och mytologin. De viktigaste inspirationskällorna var Kalevala, karelianismen och naturen, vilket särskilt syns i byggnadernas dekorativa motiv. Typiska drag för nationalromantiken är bland annat asymmetri, bågformiga linjer, massiva dimensioner och användning av naturmaterial.

Brandstationen i Tammerfors är byggd i natursten. Byggnaden är ett typiskt exempel på jugendarkitekturen.

Tammerfors brandstation | 1908, Tammerfors
Arkitekt: Wivi Lönn

Foto: © Visa580 (CC BY 2.5; GFDL)

JUGEND
nationalromantiken

1900

1910

Klassicismen var en stilriktning som präglade Norden under 1920-talet. Den hämtade inspiration från antikens Grekland, från den symmetriska formvärlden och de traditionella dekorelementen som kolonner och frontoner. Uttrycket var ändå mycket återhållsamt och avskalat. Det finns många exempel på 20-talsklassicismen i stadsdelen Tölö i Helsingfors. Höghusen byggdes tätt intill varandra utan mellanrum – idealet var att skapa en murartad rad av byggnader.

Riksdagshuset i Helsingfors är ett skolexempel på klassicismen.

Riksdagshuset | 1931, Helsingfors
Arkitekt: Johan Sigfrid Sirén

Foto: © Finna, Helsingfors stadsmuseum;
hkm.HKMS000005:km0038sd
(CC BY 4.0)

KLASSICISMEN
självständigheten

1900

1910

1920

1930

Modernismen växte fram i samband med den industriella revolutionen. Man började lyfta fram arkitekturens funktionalitet – funktionalism – som det centrala. Modernismen ville bort från all dekoration och strävade efter en ny, ren och avskalad formvärld. Under modernismen utvecklades standardisering, massproduktion och elementbyggande. Modernismen omfattar flera stilriktningar inom arkitekturen, bland annat konstruktivism, funktionalism och brutalism. Funktionalismen, eller funkis, var den dominerande stilen på 1920- och 30-talen. Den kombinerade mjuka och rektangulära former, asymmetri, enkelhet och återhållsamhet. Funkis kallas ofta för den vita arkitekturens epok. Sanatoriet i Pemar är ett ikoniskt exempel på funkis.

Foto: © Leon Liao (CC BY 2.0)

Sanatoriet i Pemar | 1933, Pemar **Arkitekter: Alvar och Aino Aalto**

FUNKTIONALISMEN
MODERNISMEN

1930

1940

Återuppbyggnadstiden inföll efter andra världskriget, under 1940- och 50-talen. Det viktigaste målet var att ge bostäder åt karelar som flytt från Karelen och andra som förlorat sina hem. Under återuppbyggnadstiden betonades byggande i trä, eftersom all betong och allt stål som fanns att tillgå gick till krigsindustrin och senare till industrins behov. Den vanligaste hustypen blev ett småhus av en modell som kallas för frontmannahuset.

I bostadsområdet Pansio i Åbo finns fortfarande trätyphus som ursprungligen ritades för arbetarfamiljer.

Bostadsområdet i Pansio | 1946–47, Åbo
Arkitekt: Erik Bryggman

Foto: © Kotivalo (CC BY-SA 3.0)

återuppbyggnad
frontmannahus

1940

1950

Elementbyggandet utvecklades som en följd av modernismen och återuppbyggnadstidens arkitektur. Under urbaniseringen på 1960-talet blev elementbyggandet allt vanligare, och en mängd höghusförorter uppfördes runtom i Finland. Elementbyggnade innebär att byggnaderna uppfördes av betongelement som tillverkats på förhand. Målet var att producera byggnader industriellt, snabbt och effektivt.

Höghusförorter med elementbyggnader byggdes i växande städer, som Jyväskylä. På bilden visas ett höghus i Kortepohja i Jyväskylä.

Bostadsområdet i Kortepohja | 1964–68, Jyväskylä
Arkitekter: Bengt Lundsten och Esko Kahri

Foto: © Tiia Monto
(CC BY-SA 3.0)

flytten från landsbygden till staden
urbaniseringen
förorter med betongelementhöghus

1960

1970

Postmodernismen eller "eftermodernismen" lånade fritt från både modern och klassisk arkitektur. Efter funktionalismens renodlade formspråk längtade man åter efter detaljer, färger och former. Dekorativa element från antiken, som kolonner och frontoner, togs åter i bruk och kombinerades lekfullt med funktionalismens enkla formspråk.

Den mest sammanhållna helheten inom postmodernism i Finland finns i stadsdelen Lillhoplax i Helsingfors.

Terrasshuset i Lillhoplax | 1994, Helsingfors
Arkitekt: Reijo Jallinoja

Foto: © Tomisti
(CC BY-SA 3.0; GFDL)

POSTMODERNISMEN

regionalismen
energikrisen

1970

1980

1990

Samtidsarkitektur syftar på arkitekturen från och med 1990-talet. Samtidsarkitektur kan inte definieras med en enskild stil. Den kännetecknas i stället av användningen av ett brett urval nya och innovativa material och metoder, såsom datorstödd design. I samtidsarkitektur läggs mer och mer fokus på ekologisk hållbarhet.

Konstmuseet Kiasmas arkitektur präglas av de metallklädda fasaderna och glaset.

Museet för nutidskonst Kiasma | 1998, Helsingfors
Arkitekt: Steven Holl

Foto: © Finlands
Nationalgalleri |
Pirje Mykkänen
(CC BY 2.0)

SAMTIDSARKITEKTUR

1980

1990

2000

Vid millennieskiftet var det framför allt inom offentliga byggen populärt med ett uttryck som betonade arkitekturens struktur och lätthet. Tidsperiodens arkitektur kännetecknas av ett tydligt, avskalat och dynamiskt formspråk, flitig användning av glas och stål samt belysning som en integrerad del av arkitekturen.

Maritimcentret Vellamo är ett typexempel på glas- och stålarkitektur.

Foto: © Piqsels (CC0)

Maritimcentret Vellamo | 2008, Kotka
Arkitekt: Arkkitehtitoimisto
Lahdelma & Mahlamäki

glas- och stålarkitekturen

2000

Med den nya träarkitekturen avses en slags renässans för användningen av trä inom byggandet. Inom den nutida arkitekturen används både nya träbaserade byggnadselement och traditionella byggmetoder. Att använda trä är ett sätt att minska byggandets klimatavtryck. Typiska objekt för ny träarkitektur är offentliga byggnader, som bastur, bibliotek, kapell och kyrkor.

Kärsämäki spånkyrka är ett exempel på den nya träarkitekturen. Den byggdes med traditionella metoder och lokala material.

**Kärsämäki spånkyrka | 2000–2004,
Kärsämäki
Arkitekt: Anssi Lassila**

Foto: © Cecil (CC BY-SA 3.0,
CC BY-SA 2.5, CC BY-SA 2.0, CC
BY-SA 1.0)

den nya träarkitekturen

2000

2010

Inom cirkulär ekonomi undviker man att använda nya naturresurser och utnyttjar i stället material som redan finns i omlopp. Precis som kläder kan också byggnadsdelar och byggmaterial återanvändas. Det är viktigt med cirkulär ekonomi i arkitekturen, eftersom omkring hälften av allt råmaterial som används globalt varje år går till byggsektorn.

I Pyörre-huset består nästan 40 procent av husets vikt av återvunnet eller förnybart material.

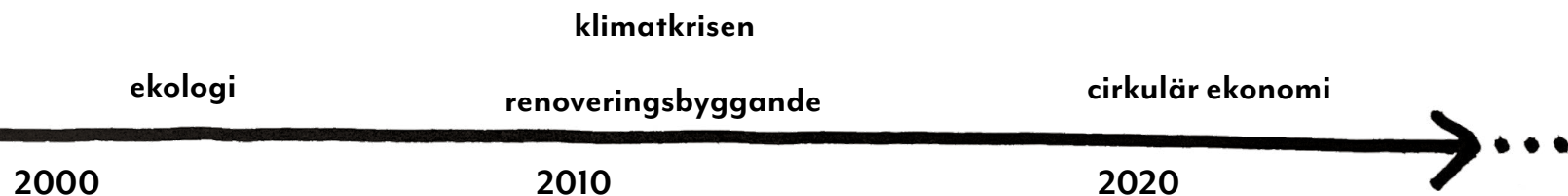

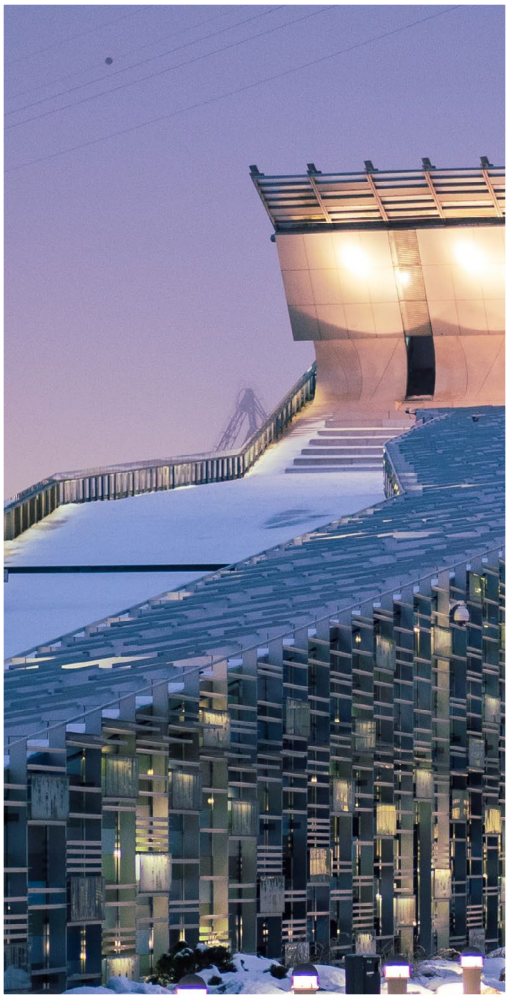
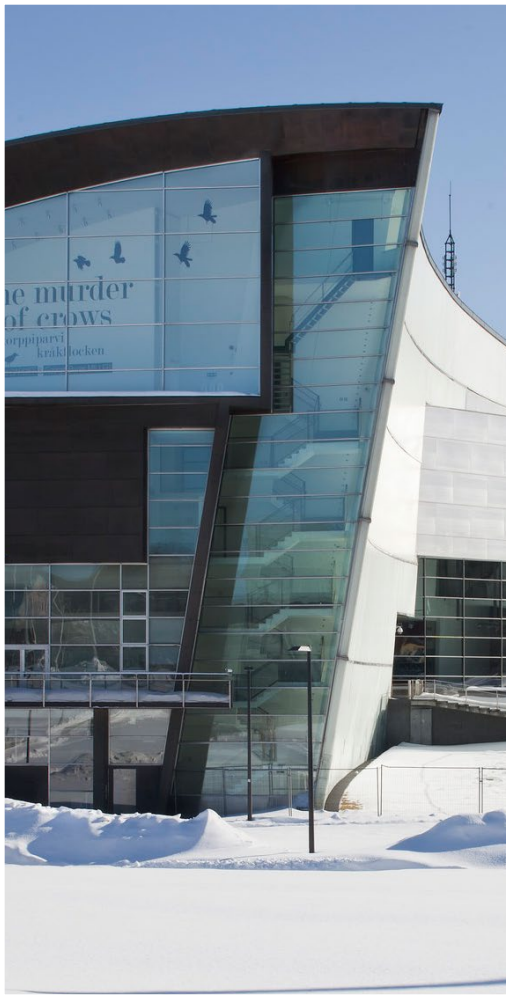
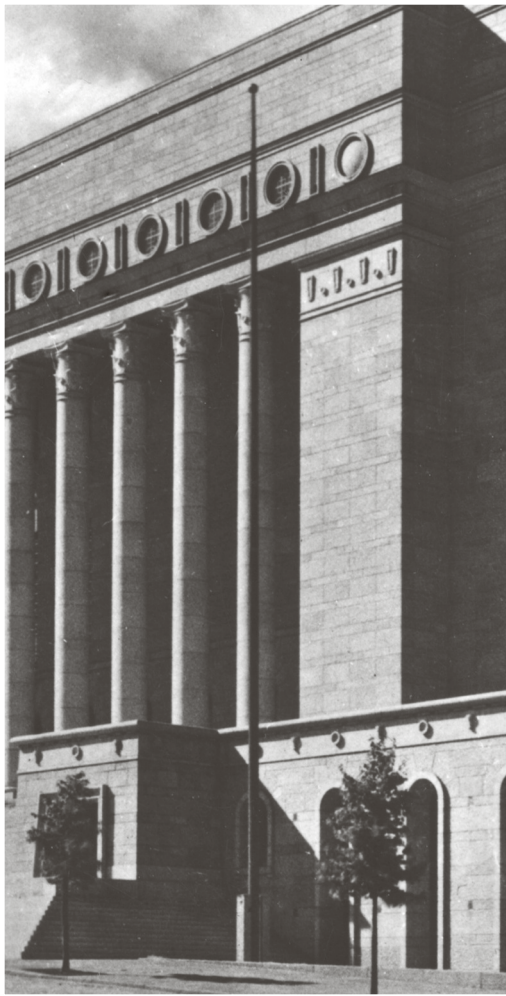
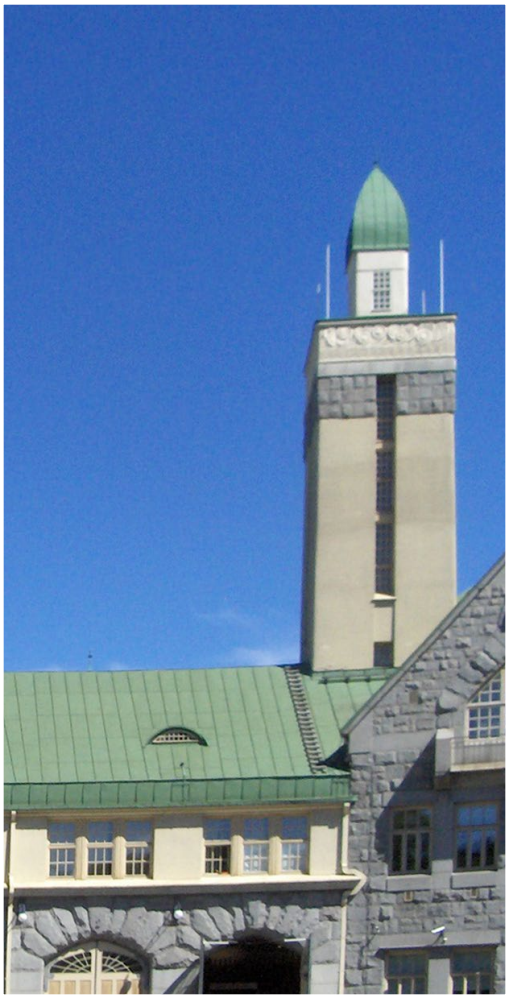
Pyörre-huset | 2021, Lojo (visualisering)

Arkitekt: Matti Kuittinen

Foto: © Aulis Lundell Oy | www.aulislundell.fi | 2021

TIDSLINJE

**Wivi
Lönn**

**Johan
Sigfrid
Sirén**

**Alvar
& Aino
Aalto**

**Erik
Brygg-
man**

**Bengt
Lund-
sten
Esko
Kahri**

**Reijo
Jallinoja**

**Steven
Holl**

**Anssi
Lassila**

**Arkki-
tehti-
toimisto
Lahdelma
& Mahla-
mäki**

**Matti
Kuitti-
nen**

J U G E N D J U G E N D J U G E N D J U G E N D	K L A S S I C I S M E N K L A S S I C I S M E N	F U N K T I O N A L I S M E N F U N K T I O N A	Å T E R U P P B Y G G N A D Å T E R U P P B Y G	E L E M E N T B Y G G A N D E E L E M E N T B Y
P O S T M O D E R N I S M E N P O S T M O D E R	D E N N U T I D A A R K I T E K T U R E N D E N	D E N N Y A T R Ä A R K I T E K T U R E N D E N	S T Å L O C H G L A S A R K I T E K T U R S T Å	C I R K U L Ä R E K O N O M I C I R C U L Ä R E

Jugend

I det självständiga Finland fick *jugend* en lokal tolkning – *nationalromantiken*.

Med nationalromantiken ville man lyfta fram det nationella kulturarvet, historien och mytologin. De viktigaste inspirationskällorna var Kalevala, karelianismen och naturen, vilket särskilt syns i byggnadernas dekorativa motiv. Typiska drag för nationalromantiken är bland annat asymmetri, bågformiga linjer, massiva dimensioner och användning av naturmaterial.

Tammerfors brandstation är en typisk jugendbyggnad.

Klassicismen

Klassicismen var en stilriktning som präglade Norden under 1920-talet. Den hämtade inspiration från antikens Grekland, från den symmetriska formvärlden och de traditionella dekorelementen som kolonner och frontoner. Uttrycket var ändå mycket återhållsamt och avskalat. Det finns många exempel på 20-talsklassicismen i stadsdelen Tölö i Helsingfors. Höghusen byggdes tätt intill varandra utan mellanrum – idealet var att skapa en murartad rad av byggnader.

Riksdagshuset i Helsingfors är ett skolexempel på klassicismen.

Funktionalismen

Funktionalismen, eller *funkis*, var den dominerande stilen på 1920- och 30-talen. Den kombinerade mjuka och rektangulära former, asymmetri, enkelhet och återhållsamhet. Funkis kallas ofta för *den vita arkitekturens epok*.

Sanatoriet i Pemar är ett ikoniskt exempel på funkis.

Återuppbyggnads-tiden

Återuppbyggnadstiden inföll efter andra världskriget, under 1940- och 50-talen. Det viktigaste målet var att ge bostäder åt karelare som flytt från Karelen och andra som förlorat sina hem. Under återuppbyggnadstiden betonades byggande i trä. Den vanligaste hustypen blev ett småhus av en modell som kallas för *frontmannahuset*.

I *bostadsområdet Pansio* i Åbo finns fortfarande trätyphus som ursprungligen ritades för arbetarfamiljer.

Elementbyggandet

Elementbyggandet utvecklades genom modernismen, återuppbyggnadstidens träarkitektur och urbaniseringen på 60-talet. Husen byggdes av betongelement som gjutits på förhand. Målet var att producera hus industriellt, snabbt och effektivt.

Höghusförorter med elementbyggnader byggdes i växande städer, som Jyväskylä. På bilden ett höghus i *Kortepohja* i Jyväskylä.

Postmodernismen

Postmodernismen lånade fritt från både modern och klassisk arkitektur. Efter funktionalismens renodlade formspråk längtade man åter efter detaljer, färger och former. Dekorativa element från antiken, som kolonner och frontoner, togs åter i bruk och kombinerades lekfullt med funktionalismens enkla formspråk.

Den mest sammanhållna helheten inom finsk postmodernism finns i stadsdelen *Lillhoplax* i Helsingfors.

Samtidsarkitektur

Samtidsarkitektur syftar på arkitekturen från och med 1990-talet. Samtidsarkitektur kan inte definieras med en enskild stil. Den kännetecknas i stället av användningen av ett brett urval nya och innovativa material och metoder, såsom datorstödd design. I samtidsarkitektur läggs mer och mer fokus på ekologisk hållbarhet.

Kännetecknande för *Kiasmas* arkitektur är de metallklädda fasaderna och glaset.

Den nya träarkitekturen

Med *den nya träarkitekturen* avses en slags renässans för användningen av trä inom byggandet. Inom den nutida arkitekturen används både nya träbaserade byggnadselement och traditionella byggmetoder. Typiska objekt för ny träarkitektur är offentliga byggnader, som bastur, bibliotek och kapell.

Kärsämäki spånkyrka är ett exempel på den nya träarkitekturen. Den byggdes med traditionella metoder och lokala material.

Stål- och glasarkitekturen

Vid millennieskiftet var det framför allt inom offentliga byggen populärt med ett uttryck som betonade arkitekturens struktur och lätthet. Tidsperiodens arkitektur kännetecknas av ett tydligt, avskalat och dynamiskt formspråk, flitig användning av glas och stål samt belysning som en integrerad del av arkitekturen.

Maritimcentret Vellamo är ett typexempel på glas- och stålarkitektur.

Cirkulär ekonomi

Inom *cirkulär ekonomi* undviker man att använda nya naturresurser och utnyttjar i stället material som redan finns i omlopp. Precis som kläder kan också byggnadsdelar och byggmaterial återanvändas. Det är viktigt med cirkulär ekonomi i arkitekturen, eftersom omkring hälften av allt råmaterial som används globalt varje år går till byggsektorn.

I *Pyörre*-huset består nästan 40 procent av husets vikt av återvunnet eller förnybart material.

Bilduppgifter och länkar

sidan 3

Tammerfors brandstation | 1908, Tammerfors |

Arkitekt: Wivi Lönn

Foto: © Visa580 (CC BY 2.5; GFDL)

länk: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Central_fire_station1.jpg

sidan 4

Riksdagshuset | 1931, Helsingfors |

Arkitekt: Johan Sigfrid Sirén

Foto: © Finna, Helsingin kaupunginmuseo; hkm.

HKMS000005:km0038sd (CC BY 4.0)

länk: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eduskuntatalo_-_N261352_a_-_hkm.HKMS000005-km0038sd.jpg

sidan 5

Pemar sanatorium | 1933, Pemar |

Arkitekter: Alvar och Aino Aalto

Foto: © Leon Liao (CC BY 2.0)

länk: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paimio_Sanatorium2.jpg

sidan 6

Bostadsområdet i Pansio | 1946–1947, Åbo |

Arkitekt: Erik Bryggman

Foto: © Kotivalo (CC BY-SA 3.0)

länk: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Laivateollisuus_housing_by_Erik_Bryggman.jpg

sidan 7

Bostadsområdet i Kortepohja | 1964–68, Jyväskylä |

Arkitekter: Bengt Lundsten och Esko Kahri

Foto: © Tiia Monto (CC BY-SA 3.0)

länk: https://fi.m.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Kortepohja_student_village.jpg

sidan 8

Terrasshuset i Lilla Hoplax | 1994, Helsingfors |

Arkitekt: Reijo Jallinoja

Foto: © Tomisti (CC BY-SA 3.0; GFDL)

länk: https://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Helsinki_Terrace_House.jpg

sidan 9

Museet för nutidskonst Kiasma, Helsingfors | 1998 |

Arkitekt: Steven Holl

Foto: © Suomen Kansallisgalleria | Pirje Mykkänen (CC BY 2.0)

länk: <https://www.flickr.com/photos/kiasmamuseum/14300453241>

sidan 10

Maritimcentret Vellamo, Kotka | 2008 |

Arkitekt: Arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki Oy

Foto: © Piqsels (CC0)

länk: <https://www.piqsels.com/de/public-domain-photo-ockkw>

sidan 11

Kärsämäki spånkyrka | 2000–2004, Kärsämäki |

Arkitekt: Anssi Lassila

Foto: © Cecil (CC BY-SA 3.0, CC BY-SA 2.5, CC BY-SA 2.0, CC BY-SA 1.0)

länk: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paanukirkko_2008.jpg

sidan 12

Pyörre-huset, Lojo | 2021 |

Arkitekt: Matti Kuittinen

Foto: © Aulis Lundell Oy | www.aulislundell.fi | 2021

länk: https://www.aulislundell.fi/upload/Fotot/PYORRE_TALO_MEDIA/Py%c3%b6rre_viherrys.jpg

Materialet har producerat av informationscentret för arkitektur Archinfo 2022.

Upphovsperson: Laura Nikkinen

Redaktör: Eeva Astala

Sakkunniglärarna Seija Tikka från Savonlinnan Taidelukio och Kari Malinen från
Kannaksen lukio har också deltagit i utvecklingen av läromaterialet.

Läromaterialet testades våren 2022 i Savonlinnan Taidelukio och Kannaksen lukio.

Tack till studerandena som medverkade i testerna; Anton Jokelainen, Mira Kangas-Hyynilä,
Maria Kurola, Ronja Leppälä, Hanna Myller, Katariina Pesonen, Joanna Tynkkynen,
Annika Viljakainen/Savonlinnan Taidelukio samt liris Aromaa, Iida Karinkanta, Anni Leino,
Selma Nylund, Ella Ojanperä, Noora Remes, Kiira Uutela/Kannaksen lukio.

Läromaterialet har utarbetats i anslutning till Savonlinnan Taidelukios uppdrag för utveckling av
bildkonstundervisningen i gymnasiet.

Materialet har översatts av Leif Pietilä / Käännös-Aazet Oy

Korrektur Joel Gräfning

Översättningen har beställts och utgivits av Stoff – Riksomfattande utvecklingsuppgiften i bildkonst.

ARCH
INFO INFORMATIONSCENTRUM
FÖR FINSK ARKITEKTUR

